

Đầu Đường Xó Chợ

Nhất Linh

Từ năm thầy tôi mất, anh chị tôi rời bỏ chốn quê nhà đi tha phương cầu thực, đến ở một túp nhà tranh ở ngay đầu chợ C... Bắt đầu từ đó, tôi bỏ cái đời cũ là cái đời một cậu con quan ăn sung mặc sướng, bước chân vào một cuộc đời riêng mới cho tôi: tôi gọi là cái đời đầu đường xó chợ. Năm ấy tôi mới mười ba tuổi. Cái xã hội xó chợ ấy khác hẳn với cái xã hội quý phái của tôi ngày trước: này gia đình bác Tèo bán bánh đúc, vợ chồng bác xã Tắc kéo xe, mẹ con nhà hai Lộc bán nồi đất. Từng gia đình nhỏ nhỏ lúc nhúc trong những gian nhà xiêu vẹo, tối tăm, bẩn thỉu. Trước nhà một cái rãnh nước dài, đầy những vỏ dưa, lá chuối, giẻ rách.

Thật là một xã hội xấu xa, mà xấu xa vì nghèo khổ quá. Tự nhiên tôi đem lòng mến những đứa trẻ cùng trạc tuổi tôi của những gia đình hèn hạ ấy: cái Nhớn, thằng Cu, con Tẹo là bạn tôi cả. Tôi đã trông thấy chúng ăn cả bữa cơm có dấm muối, vài quả cà thơm hay đĩa rau sam luộc, tôi đã thấy chúng nhặt những gốc mía người ta vứt đi mà chia nhau hít cho đỡ thèm, nên tôi thương; chiều mát tôi đi với chúng ra đồng, xem chúng đặt những cái lờ vào các lạch con để bắt tôm cá. Chúng được nhiều tôm cá, tôi cũng mừng hộ và tôi đợi đến bữa cơm của chúng để xem trong mâm có được thêm đĩa cá rô kho hay mấy con tôm đở nào không.

Người mà tôi quý nhất hồi đó là chị Hiên, vợ một người phu xe ở xé cửa nhà tôi. Nguyên anh chị tôi được lĩnh một cái ty bán thuốc phiện, nên chị Hiên thường lui tới mua thuốc cho chồng. Lần đầu tôi trông thấy chị ta, tôi đem lòng thương hại ngay. Bây giờ tôi mới rõ rằng tôi có cái cảm tình đó vì chị Hiên còn trẻ, xinh và có duyên, lại lấy phải chồng nghiện ngập, xấu xí. Nhưng chị Hiên thì không nghĩ như tôi. Cả ngày chị cặm cụi ngồi đan lờ trong khi chồng đi kéo xe vắng. Hôm nào chị bán lờ được một hào, chị mua cho chồng một hào thuốc thì chị lấy làm vui vẻ, sung sướng lắm. Chị không nghĩ gì đến thân chị, có cái áo nâu đã bạc, đã vá tay, vá vai, vá lưng mà chị không chịu để dành tiền may cái áo mới. Trí non nớt của tôi không sao hiểu được cách hành động của chị đối với một người chồng nghiện ngập, hèn hạ như thế.

Một hôm, tôi sang bên nhà chị, thấy chị ngồi gục đầu vào cánh tay, bên cạnh mấy chiếc lờ đan dở. Tôi vào, chị ngẩng lên nhìn, hai con mắt như có ngấn lệ. Tôi vừa định quay ra thì chị ta vẫy tôi lại gần hỏi khẽ:

- Này cậu, cậu có một hào, cậu cho tôi vay, vài hôm tôi giả.
- Tôi làm gì có tiền cho bác vay! Bác vay làm gì?

Chị Hiên lặng lẽ chỉ vào trong buồng. Tôi hỏi:

- Bác giai đau phải không? Ồm hay sao mà rên dữ thế?
- Cậu ạ, hai ngày hôm nay, nó lên hai cơn sốt rét, không đi kéo xe được. Nhà không có tiền, tôi phải nhịn cơm từ hôm qua, nhưng nguy nhất là hết tiền mua thuốc. Đã ốm mà cơn nghiện lên thì chết mất. Hay cậu về ăn cắp ở nhà một hào chỉ cho tôi vay.

Tôi mỉm cười, lắc đầu:

- Chiều tối, bác mang tiền lại mua thuốc, tôi thêm cho ít nhiều thì họa may... còn tiền thì tôi không thể nào có được.

Vừa lúc ấy con gà trống to của anh chị tôi nuôi lớn vờn đến bên cạnh mẹt vừng của chị Hiên phơi trước cửa. Chị Hiên tay xua con gà, miệng nói đùa:

- Giá được con gà này mà bán thì chồng tôi tha hồ hút.

*

* *

Đã khuya, nhà tôi đóng cửa đi ngủ, bỗng có người gọi mua thuốc. Tôi nhanh nhẹn cầm cây đèn hoa kỳ ra vì tôi biết chắc đấy là chị Hiên mua thuốc cho chồng. Qua khung cửa bán thuốc, một cái bàn tay thò vào cầm một cái vỏ hén trong có một hào chỉ đã nhắm mắt. Chị tôi cầm lấy đồng hào, nhìn đi nhìn lại rồi nói:

- Dưa hào khác thì bán, hào này nhắm mắt lắm không tiêu được.

Tôi lo lắng, và tôi chắc chị Hiên đứng ngoài cửa còn lo gấp mấy. Tôi vội bảo chị tôi:

- Thôi, chị cứ nhận cho người ta, mai giả nhà đoan cũng được.

Tôi không dám nói rõ vì tôi biết chị tôi ghét vợ chồng nhà này lắm. Khi chị tôi cân thuốc xong, quay lưng đi, tôi vội cầm cái que thuốc rỏ thêm vào trong hén một giọt. Lúc đưa cho chị Hiên, tôi bảo khẽ:

- Thêm cho rồi đấy nhớ.

Tôi vừa đóng xong cái cửa bán thuốc thì ở ngoài bỗng có tiếng kêu:

- Chết tôi rồi, cậu cho tôi mượn cái đèn, đồ cả rồi!

Tôi đưa đèn ra xong rồi nhìn qua khe cửa, thấy một cảnh tượng không bao giờ tôi quên được; hén thuốc đổ sập xuống đất, thuốc bắn tung ra thành từng chấm đen nhánh. Chị Hiền cúi xuống lật cái hén lên, cái hén chỉ còn rây một ít thuốc; trong lúc hấp tấp chị lấy ngón tay quệt thuốc dưới đất cho vào hén, nhưng thuốc lẫn cả với đất còn hút gì! Không làm sao được, chị nhặt cả những hòn đất có dây thuốc để vào bàn tay - Rồi chị cứ ngồi đấy khóc thút thít. Sau thấy chị tôi giục đem đèn vào, tôi phải để mặc chị Hiền ngồi khóc trong bóng tối. Tôi vừa đặt mình xuống giường nằm thì vắng có tiếng người cãi nhau, tôi chắc là ở nhà chị Hiền, chồng chị đương đánh mắng chị ta.

Sáng hôm sau, tôi sang nhà chị Hiền sớm, thấy chị ta ngồi dựa vào góc, đầu tóc bù xù, vẻ người mệt mỏi, trên trán có một chỗ sưng tím lên. Tôi không thấy mấy cái lơ nan đan dở để đấy, liền hỏi:

- Bác bán lơ đi rồi phải không?
- Không, tôi cất ở dưới bếp.
- Thế hào chỉ hôm qua?

Chị ta thấy tôi hỏi đường đột, nhìn tôi có vẻ sợ hãi, nói một cách hoảng hốt:

- Tôi vay của.... Không! Người ta trả nợ tôi.
- Bác mà có người nợ tiền.
- Ấy nợ cũ... đã lâu.

Vừa nói đến đấy thì nghe bên nhà tôi có tiếng người nói to, con đờ nhà tôi chạy ra ngo ngác như tìm một vật gì. Tôi hỏi thì nó trả lời:

- Nhà mất con gà, con gà sống thối to nhất...

Chị Hiền hỏi tôi:

- Con gà nào thế cậu nhỉ!
- Ấy con gà hôm qua nó sang đây mổ vừng của bác ấy.

Chị Hiền thốt nhiên nói:

- Chết tôi rồi! Gà nhà cậu!

Tôi hỏi:

- Làm sao mà chết?

Chị Hiền luống cuống như định nói lại thôi, nhưng cái trí non nớt của tôi đã hiểu rõ, đã đoán ra hết. Tôi ngấm lại chị ta thấy vẻ mặt tái mét, nửa vì đói, nửa vì lo mà tôi đem lòng thương hại vô cùng. Vì hết lòng với chồng phải đi ăn trộm gà lại bị chồng mắng. Tự nhiên tôi muốn tìm cách chống chế cho người đã ăn cắp gà nhà tôi. Tôi ngấm nghĩ một lúc rồi bảo chị ta:

- Được! Bác đừng lo, bác để mặc tôi!

Rồi tôi về nhà chạy thẳng ra cổng sau nhìn xuống sông, bảo chị tôi rằng:

- Nhà mất gà phải không, thôi đừng tìm nữa vô ích, hôm qua tôi thấy con gà giống con gà nhà ta đậu ở dưới thuyền buôn nổi đất. Bây giờ họ đi họ cuỗm đi rồi. Còn biết thuyền ai mà hỏi.

Tôi lấy làm tự đắc rằng đã tìm được một kế hay và rất mừng rằng cái kế đó hiệu nghiệm, vì chị tôi coi như mất hẳn con gà rồi, không cho người đi tìm nữa. Tôi còn bé không hiểu rằng giúp đỡ một người ăn cắp thế là tốt hay xấu, tôi chỉ biết rằng trong lòng tôi lúc bấy giờ vui vẻ lắm, vui vẻ vì cứu thoát được một người khổ sở, đáng thương.

Về sau, tôi càng ngày càng cách biệt với cái xã hội đầu đường xó chợ ấy. Đến nay đã gần hai mươi năm, cái cảnh đời cũ đã mờ trong trí nhớ, nhưng câu chuyện của chị Hiền thì không bao giờ tôi quên được. Cái đời đầu đường xó chợ ấy ngay từ thuà còn nhỏ đã dạy cho tôi hiểu rằng: muốn cho người ta dễ có lòng thiện thì phải làm thế nào cho người ta khỏi nghèo khổ, mà một xã hội nghèo khổ thì bao giờ cũng dễ thành một xã hội xấu xa.

Nhất Linh